PRIM BERTRAN ROIGÉ
UNIVERSITAT DE BARCELONA

Un text català dels estatuts de l'Orde de l'Hospital

«ESTUDIS CASTELLONENCS»
Nº 6 1994-1995, pp. 189-198

INTRODUCCIÓ

Vaig conéixer l'amic Josep Trenchs al Departament d'Història Medieval de la Universitat de Barcelona, a principis de la dècada dels 70; justament allí s'havia obert una important línia de recerca al voltant dels ordes religioso-militars a la Península Ibèrica, en la que ell col·laborava molt directament[1]. Donat que aquest també fou un tema que m'interessà i al que m'he anat dedicant durant molts anys, em sembla escaient ofrenar-li la transcripció i comentari d'una còpia en llengua catalana —versemblantment de mitjans segle XV— dels estatuts aprovats pels grans mestres de l'orde de l'Hospital o de Sant Joan de Jerusalem, fra Roger de Molins (del 1181) i fra Alfons de Portugal (posteriors al 1201).

1. EL DOCUMENT

El nostre document està tret del còdex 593-B de l'Arxiu Històric Nacional de Madrid, fols. 9r.-17r. Penso[2] que es tracta d'un text compil·lat abans de la reforma estatutària del gran mestre fra Pere d'Aubusson (1489), i respondria a una tradició antiga en l'orde, per la qual hom solia posar en llengua vulgar els privilegis, els estatuts i els costums, per a una millor comprensió de tots els membres. Aital tradició arrancaria versemblantment de l'època del mestre fra Alfons de Portugal (c. 1201)[3], però tots els textos manuscrits en llengua no llatina coneguts fins ara no són anteriors a mitjans del segle XIV[4]. La datació cronològica que li atribuïm està corroborada pel fet que no presenta una organització temà-

1 Vid. per ex. «Anuario de Estudios Medievales», 11 (1981).

2 Ja ho he dit en altres ocasions, p. ex. a *El text català dels primers estatuts de l'orde de l'Hospital*, «Haciendo Historia. Homenaje al prof. Carlos Seco», Madrid, 1989, p. 23-30.

També a: *L'orde de Sant Joan de Jerusalem i l'expansió de la Corona d'*Aragó per la Mediterrània, *«Els Ordes eqüestres, militars i marítims i les marines menors de la Mediterrània durant els segles XIII-XVII»*, Barcelona, 1989, p. 27-33.

3 J. Delaville Le Roulx: *Les statuts de l'ordre de Saint-Jean de Jérusalem*, París, 1887, p. 5.

4 Ibid., p. 7, notes 1-3.

tica com a resultat de refondre les normatives precedents, sinó tan sols un simple aplec d'aquella mateixa producció normativa que sorgeix dels capítols generals de l'orde (per això és repetitiva) i és presentada d'acord amb la seva aparició cronològica.

2. LES NORMES

Els estatuts que dóno a conéixer formaren part del primitiu bloc normatiu que aprovà canònicament Bonifaci VIII. Aquest primer aplec oficial recollia la primitiva regla de Ramon del Pueg (anterior a 1153)[5], la dels mestre Jobert (vers 1176), seguida pels estatuts de fra Roger de Molins (1181), els de fra Alfons de Portugal (1201), i els tres promulgats durant el gran mestratge de fra Hug de Revel (1265-1270).

A part es troben els «Usatges» i «Esguards», recull de decisions de caire disciplinari preses per l'orde contra alguns dels seus membres, que tenen com a punt de referència els estatuts precedents.

Tot aquest conjunt permet veure amb nitidesa el pas d'un orde de caràcter assistencial —sorgit com a alternativa al monaquisme benedictí tradicional— dedicat als pobres, pelegrins i marginats[6] vers una altra organització en la que hi prevaldran les comeses militars, la defensa dels llocs sagrats de Terra Santa i la lluita contra els enemics de la Cristianitat[7].

2.1. ELS ESTATUTS DELS MESTRES ROGER DE MOLINS I ALFONS DE PORTUGAL

Els estatuts i costums que donem a conéixer presenten la característica d'ésser els de pas entre el manteniment primordial de la tasca originària (el seu caràcter humanitari, cura dels malalts, infants i pobres) i la seva progressiva transformació en milícia.

De les normes promulgades per fra Roger de Molins se'n poden ressaltar: a) les de caire litúrgic o essencialment eclesiàstic, resultants de la vigència de la regla de sant Agustí (lectura i res comunitàris, cura dels temples o llocs de culte propis de l'orde, sotmissió a normes de disciplina sobretot alimentícia); b) una clara estructuració entre els membres d'acord amb llurs funcions (clergues/preveres, llecs i conversos; c) la perfecta distribució del treball d'acord amb l'estatus de cada un dels membres dins l'orde (frares conventuals, clergues, donats, servents, etc.); d) el reconeixement dels «frares d'armas, los quals la santa maysó tenie honradament»[8]; e) el sentit universal de l'orde, establerta a diferents països, i l'obligació de col·laborar tant pecuniàriament com en espècies per part dels diferents priors en les necessitats comunes.

Les ordinacions del mestre Alfons de Portugal, més complexes, presenten també trets propis: a) refermen i accentuen el caire assitencial dels Hospitalers, amb normes casuístiques adreçades sobretot a la cura dels malalts; b) consoliden la institucionalització interna mitjançant la regulació de les eleccions de mestre, el funcionament i atribucions del capítol general, atribucions i drets dels comanadors i batllius, etc.; c) defensa de les propietats adquirides i posseïdes per l'orde davant les possibles arbitrarietats administratives de comanadors i batlles; d) regulació del lliurament de les «responsions» o parts pecuniàries que cada prior ha d'aportar al tresor comú; e) ampliació d'alguns costums i normes internes a observar, d'acord amb els principis de la regla de sant Agustí (dejunis, alimentació); f) rellevància

5 Data en la qual el papa Eugeni III la confirmà.

6 D. LE BLEVEC: *Aux origines des Hospitaliers de Saint-Jean de Jérusalem: Gérard dit «Tenque» et l'établissement de l'Ordre dans le Midi*, «Annales du Midi», 89 (1977), p. 146.

7 A.J. FOREY: *The militarisation of the Hospital of St. Jhon*, «Studia Monastica», 26, 1 (1984), p. 75-89.

8 Estatut X.

dels «frares d'armes» i/o «frares cavallers»[9], i institucionalització del «mareschal» de qui depenen els qui «serveixen d'armes»[10] i «van en cavalgades».

3. CLOENDA

Desitjariem que la lectura del document annex servís per apropar millor a la realitat del que fou l'orde de Sant Joan de Jerusalem —dita també de l'Hospital i de Malta— en la seva etapa primicenca. Sovint les comeses d'aquesta institució religiosa s'han presentat desdibuixades i en un segon terme per la preponderància de la vessant militar —no originària— de l'orde. Sens dubte, la lectura i consideració dels seus textos bàsics pot permetre de resituar-lo en el seu degut context i funció[11]. És amb aquest desig que ho oferim a la memòria del bon amic Josep Trenchs.

DOCUMENT

A.H.N.: Còdex 593-B
(fol. 9 r.)
Aquestes són los stabliments fets per mestre Roger de Molins en l'ayn de la yncarnació de nostre Senyor CLXXXI, en lo mes de març.

I. En nom del Pare e del Fill e del Sant Spirit, amen. En els anys del yncarnamento de nostre Senyor MCLXXXI, en lo mes de març, el dimenge que hom canta «Letare Iherusalem», yo Roger, servo de los pobres de Iesuchrist, en la presència dels clergues et lechs et dels converses, frares estans en lo general capítol, a honor de Déu et al honrament de la religió et a la crexença et profit dels pobres, comanam ésser gardat perpetualment */(fol. 9 v.)*

II. *Dels hornaments de les yglésies.*

En les yglésies és manat que a la conexença e discretion del prior de la yglésia sien ordenades de capellans et clergues, de vestimens e libres et encenssers, lumynària et tots altres ornaments.

III. *Dels meges.*

Après si és stablit per lo comandament de tots los frares que al servey dels pobres malalts de Iherusalem sien mesos quatre savis meges, los quals sàpian destriar les calitats de les orines e les diversitats de les malauties, dells malalts, et que ells los puxan ministrar consell de mediçines.

IIII. *Dels lits dels malauts.*

Aprés sie establit en qual manera los lits e la largueza dels lits dels malauts sien feits per reposar, et quascun lit age son cobertor e sos propios draps departits.

9 Estatut XIV.
10 Ibid.
11 El text llatí d'aquests estatuts es pot trobar a J. DELAVILLE LE ROULX: *Cartulaire Général de l'Ordre des Hospitaliers de S. Jean de Jérusalem (1100-1310)*, París, 1894, vol. II, docs. 627 i 1193.

V. *Dels estivals et peliçes dels malauts.*

És establit que per anar a cambres privades e retornar agen peliçes et stivals e capells de lana per la testa.

VI. *Dels breçolls dels ynfants.*

Aprés s.i és stablit et manat que.s façan petits brecés a obs dels ynfants que seran portats en la mayson, que jaguan sols e dapartits, que alguna cosa desconbenible no pusque esdevenir als ynfants./*(fol. 10 r.)*

VII. *Del lit dels morts.*

Aprés sie manat que.ls lits dels morts sien fets a manera de una quaixa, axí com los lits dels frares morts, e sean cuberts de hun cubertor vermell ab la creu blanqua per desús.

VIII. *Com deu hom servir los senyors malauts.*

Aprés sie manat que en qualque part seran maysons dels malauts que.ls comanadors d'aquellas maysons servesquen e aministren de bon cor les coses que seran menester als malauts que reposaran en aquell loch et sien servits sin querella, e per aquell benefici sien guardonats en la partiçipació dels celestials coses. Et si alguns d'aquests manamens los frares menysprearan a guardar, los frares que guardaran los malalts o façan a saber al mestre, e el mestre los castigue ab la iustíçia de la maysó.

IX. *Com que deuen trametre los priors.*

Aprés sie manat nos mestre del Hospital, ab lo conssell de tots los frares, que el prior del Hospital de França cascun ayn compre C draps tints per refer e per renovellar los cobertors dels pobres malauts, e.ls trameta en Iherusalem. Et enquara aquells que en son priorat seran per Déu oferts als pobres de la maysó de Hospital. Et en aquesta manera et nombre trametrà lo prior /*(fol. 10 v.)* del Hospital de Sant Gilli en Iherusalem quascun ayn. E.l prior de Ytàlia trametrà quascun ayn II brases de fustayns de diverses colors a sos senyors pobres en Iherusalem et que li sien contades en sa reponssió. Et otrossí tal nombre de fustayns trametrà lo prior de Pisa. E sobre açò lo prior de Venèçia ne trametrà altre tant. Et que totes aquestes coses demunt dites sien contades en la responssion de cascú prior. Lo bayliu de la Morea trametrà en Iherusalem dos braças de tela de cotó a obs dels cobertós dels malauts. Et aprés lo prior de Montpelegrí trametrà en Iherusalem dos quintals de çucre, dels quals sien feyts letuaris e xarops per los malauts. Et aquell matex servey lo bayliu Tabària trametrà altretant. El prior de Constantinoble trametrà als malauts CC feltres. E tots los frares del Hospital deuen guardar de bon cor los malauts com a lurs senyors. Aiustada cosa és en lo general capítol que en cascuna carrera de la casa en la qual los malauts jacen, que IX serviants sien mesos a lur servey, los quals per lo manament dels frares homilment laven lurs peus e lurs caps e.ls toquen de draps e façen lurs lits e viandes neçessàries et profitables e sien administrats los malauts en totes coses a creença e profit lur/ *(fol. 11 r.)*.

X. *La recordació dels bons costums e d'açò que la maysó del Hospital solia fer antiguament.*

Sàpian tots los frares de la maysó del Hospital que ara són et que a venir són, que.ls bones costums de la maysó solien ésser tals. Primerament la santa maysó de Hospital solie tenir e rebre òmens e fembres malauts et fayen exarops et proveyen en totes les coses que eren menester als malauts. Enquara tres jorns de la semana los malauts solien aver carn de porch et de moltó. Et si carn no poden minjar, si agen guallines. Et entre dos malauts sollian aver una peliça de anyells grossos per ells cobrir con yvan a les cambres privades. Et entre dos malauts un parell de estivals. Et cascun ayn solia donar la maysó del Hospital M peliçes de grossos anyells. E tots los ynfans que eren gitats per lurs parents el Espital los rebie et fayie nodrir. Et pobres hòmens et pobres fembres que se volien aiustar a fer noçes la maysó del Hospital les donave tres escudiellas de vianda de dos frares. E la maysó del Hospital solia tenir un çapater et tres serviants qui adovaven les velles çapates et eren donades per Déu als pobres. Enquara l'almoyner sollia donar a cascun presoner XII diners quant ells /*(fol. 11 v.)* vinyen de captividat. E cas-

cuna nit solien legir V clergues lurs salteris per los benefactors de la maysó. Et quiscun jorn solien mengar XXXta pobres una vegada lo jorn a la tabla per Déu. Et d'aquells los V eren clergues, mes los XXV pobres menjaven devant lo covent; e.ls V clergues avien quiscú dos diners et menjaven devant lo convent. Et tres jorns de la semana donaven almoyna, pa e vi e coynat a tots aquells qui hi vinien. Et en dos quaresmas cascun dissapte fayen mandat de XIII pobres als qualls ells lavaven los peus et a cascú donaven camisa e bragues et çapates noves. Et a tres capellans o a tres diaques d'aquells tres donaven tres diners a cascú, et a cascú dels altres pobres dos diners. Aquesta és la propiha almoyna establida en la santa maysó del Hospital, salvant los frares d'armas, los quals la santa maysó tenie honradament. Et moltes d'altres coses fayen, les quals no pueden ésser demostradas quiscuna per si. E que açò sie veritat, bons homes e fiels fan testimoni, és a saber, fra Roger de Molins, mestre de l'Hospital e lo prior Bernat e tot lo capítol general de tots los frares que aquí fueron presentes./*(fol. 12 r.)*

Mestre Alfonso de Portugal

La primera partida

Açò és la recordació dels costums de la maysó del Hospital feta al Marguat per maestre Alfonso de Portogal.

I. Coneguda cosa a tots aquells que reguardaran aquesta carta que són et que a venir seran que apleguat lo general capítol al Marrguat totes aquestes coses et costums denant dites e aquelles scriptes aprés en la presència de frare Alfonso de Portogual, per la gràcia de Déu mestre del Espital de la sancta maysó de Sant Johan de Iherusalem, foren recomptades denant tots. Et quant les ançians costums conegueren per testimonis de ançians frares, si fonch establit per lo mestre e per lo general capítol que totes aquestes coses sien guoardades bé e entegrament d'aquí anant segun el poder de la maysó. Et en aquella manera, com és desús script, sien tengut, et lo privilegi dels malauts sie goardat; et del altre servei dels malauts, çò és a saber, dels peliçés, dels infants et des estivals et dels capells et dels nodriments dels infans et de la pitança del vi que.ls frares duen aver als dobles fiestes, en la manera que és desús script sie tengut.

II. *Quan lo frare començarà de ésser malaut.*

Lo frare, quant él començarà de ésser malaut, per tres jorns aia lo que menester aurà en la cambra /*(fol. 12 v.)* et en son lit, et de tres jorns avant entre en la enfermeria, sie valiu o no.

III. *De la tabla dels frares malauts.*

La tabla dels frares malauts sie partida de aquella del convent et sie pres de la enfermeria et de la yglésia segons el poder de la maysó.

IIII. *Dels frares que seran a la enfermeria.*

Los frares malauts que seran a la enfermeria tant com ells seran en lurs lits agan lo que menester les serà, segons el poder de la maysó de les coses que seran trovades.

V. *Dels frares que menjan a la tabla de enfermeria.*

Encara aquells que mengan a tabla d'enfermeria aian lo que menester los serà, és a saber, de dos carns si les pueden trobar o de una carn en dues maneres.

VI. *De la vianda de la tabla d'enfermeria.*

La vianda de la tabla d'enfermeria sie comuna e lo pan sie tal como aquell del convent e vi del convent. Si él no és bo sie emendat.

VII. *De la obediènçia dels frares.*

Tots los frares del Hospital són tenguts de obeyr al mestre per Ihesuchrist.

VIII. *Quant el mestre serà elet.*

El maestre del Hospital quant él serà elet deu prometre al capítol que él tendrà los bons costu-*/(fol. 13 r.)*ms et los stablimens de la maysó e que los afers de la maysó ordenarà ab lo conseyll dels frares, et d'aquells que seran ordenats per lo comú capítol dels frares els goardarà et manarà que sean guardats de tot en tot.

IX. *Del bayliu que caurà en justíçia.*

Si per ventura algun bayliu per capítol caera en justíçia, per la qual él pedrà la baylia, lo mestre ab conssell dels frares porà ordenar d'aquella baylia entrò al primer capítol general et comanar-la ha aquell matex o ha altre.

X. *Del capítol general.*

En tal manera lo capítol general se deu senblar lo mestre e lo convent se deuen ajustar si fer se pot, et si fer no.s pot que el convent no puxa venir al capítol et lo mestre serà ab lo convent, per conexença e per consell del convent mene ab si dos frares que él aurà cominablement de totes lengues et de totes terres e encontradas, tants com n'auran menester, del convent los pus savis e pus discrets. Et si lo mestre és luyn e no pot venir al convent él deu trametre al marechal e al covent et als vaylius entre los quals lo convent serà, que agan lur conssell entre ells, e amenen al capítol dels frares del convent cominablement así com demunt és dit./ *(fol. 13 r.)* Et quant lo capítol serà asenblat, sea legit l'Evangeli festivalment, e lo sermó sie fet et la regla legida, e les baylies sien retudes. Et aprés quascun bayliu deu dir el estament de sa baylia et de sa maysó. Et quant l'estament de les baylies seran oydes, lo prior de la yglésia et alguns ançians frares prohòmens aquestes et altres bones costumes del Hospital sien recordades. Les quals costums, quant elles seran oydes, si ha algunes clamors sien oydes, et per l'esguart dels frares sien esmenades. Aprés, el mestre deu trametrer frares de diverses terres comunalment, los quals sien honests et savis, aconsellar los baylius. Et el mestre deu dir als frares: «Si ha algú entre vos per los qualls hom se pusca consellar, trametets-lo-me. Et si ha algú al capítol del qual vos ajats mester yo.l vo.s trametré». Et si el mestre no dirà aquestes paraules per alguna obediènçia, los frares o deuen demanar al mestre et lo mestre o deu atorgar volenter. Et quant los frares seran ensems en conseell, per tractar los afers dels baylies, cascú deu dir les coses que mills li senblarà. Et quant lo conssell de quiscú serà oyt abans ells parten del loch deuen fer venir el mestre et oyr son conssell, et quant él serà oyt lo mestre se deu partir, e.ls frares façen ço que mills los senblarà o lur consell, o lo conssell del mestre. Tota veguada allò que la mayor */(fol. 14 r.)* partida se acordarà, açò comanam fermament tenir. E si lo mestre o algú bayliu farà clamor d'algun frare, él no deu ésser al esguard. Los baylius e los frares que deuen ésser manats ultra mar per l'esguart del general capítol deuen ésser manats. Et otrosí, si los baylius et los frares que seran apellats per el esguart del general capítol sien appellats. Et si és mester aprés lo capítol de trametre frares ultra mar, lo metre-los deu trametre per lo consell dels frares qui seran allà on él serà.

XI. *De tabla del convent.*

La taula del convent deu ésser tenguda comunalment a tots los frares, et axí los baylius com los altres deuen venir a la tabla del convent et nengún bayliu ny altre no deu mengar en canbra sens coget si él és sa. E la vianda de convent sie et deu ésser comuna, e.l veure atresí. Et nengun bayliu ni altre no deu aver pus viçiosa vianda a la taula del convent ni abant ni aprés sinó aytal com tot lo covent porà aver. Et si algun frare se sehe a la taula del convent et no pot mengar de la vianda de convent, si él demanara de la vianda dels servians él ne porà aver. La vianda, el veure del convent, sie axí bona que los frares la puxan et degan sostenir segons lo poder de la maysó. */(fol. 14 v.)*

XII. *Quant los frares se deuen sagnar et del arnés del frare.*

Los frares se poden sagnar quiscun disapte ab conget si mester o an, et en tres mengars auran pitença. Et lo frare deu aver tres camises et tres bragues et una cota et un jubó, una garranacha, una

capa, dos mantells, la hu ab payna e l'altre sens payna, calçes de ly et de lana, et tres draps al lit e lo quart sie el sach.

XIII. *Quant arnés deu aver lo mestre.*

Lo maestre pot aver a sos obs tres cabalquadures, un caball, un turquamar et una mula, et tres escudés et hun baylet, et cascú deu aver sa cavalcadura, et tres d'aquestes deuen mengar ab los turcoples, dos azenbles et hun azenbler, un coch, un frare, un turcopler, un scrivà, un capellà, un clerch, et aquests dos deuen aver un escuder e un frare serviant a senescal ab dos cavalcaduras et dos frares cavallers, cascuno ab quatre cavalcaduras, et tots aquests dessús dites cavalcadures deuen ésser a la provisió del maestre.

XIIII. *Quant arnés deu aver el merechal e.ls altres frares.*

Lo merechal del covent deu aver IIIIe cavalcadures et un ganfononer et dos escuders et tres d'aquestes duen menjar al turchoples et dos azenbles, un azenbler, Lo mestre escuder del convent deu aver cavalcadures. Castellans et balyus deuen aver tan solament */(fol. 15 r.)* quatre cavalcadures et dos escudés, e hun d'aquests scuders dels castellans et baylius d'atre deu éser a la vianda dels turcoplés, et cascú dels castellans pot aver ab si un turcopler. Cascú frare cavaller deu aver tres cavalcadures, el frare serviant qui serà d'armes deu aver dos cavalguadures, et tots los frares axí caballers com servians que servexen d'armes són al comandament del merechal salvant los companyons del mestre et los baylius. Et quant ells yran en cavalgades, baylius e tota altra gent d'armas seran al comandament del mareschal. Et lo merechal et tots los altres seran al comanament del mestre si él és present, et si lo mestre no.y serà, lo marechal serà al comandament de aquell qui tendrà lo loch de mestre. Et tots los arneses axí en cavalcaduras com en armaduras et en totes altres coses que a cavalleria pertyngua de qualque part que ells vinguen són al comandament del marechal, salvant la reverència del mestre, lo qual ne pot pendre a sos obs et de sos companyons çò que a él plaurà. Et salvant les coses que seran presentades al mestre de totes les coses que seran menester a la merechalia lo merechal o deu fer a */(fol. 15 v.)* saber al mestre e lo mestre deu comanar al trasor o en altra part, o el prengua la moneda a comprar çò que mester li serà.

XV.*Que negun frare no aliene les posesions de la maysó ni faça firmança.*

Aprés el mestre ho bayliu o algun frare del Hospital no deu prestar alguna cosa ni fer fiança per algú ni los heretatges ni les tenènçies de la maysó del Hospital alienar sens lo conssell del capítol general.

XVI. *Que frare no aia batlia no don ni reba ni compre alguna cosa.*

Nengun frare que no ha baylia no deu donar alguna cosa ne pendre ne vendre ne comprar ne prestar ni rebre comanda de ome seglar sin licència de son sobirà si no ere almoyna que sea tramesa caritablement a la maysó del Hospital, et aquella deu él rendre al pust tost que él porà a son mestre.

XVII. *Del frare que vol arnés nou.*

Frare del covent que vol arnés nou, él deu vendre lo vell, es tenga per paguat de la quantitat de son arnés, segons que és estat establit en la maysó. E si alguna cosa serà estat perdut per de falta defender o en altra manera, él ne deu retre rahó.

XVIII. *Que deu fer lo frare.*

/(fol. 16 r.) Cascun frare venint a la religió del Hospital aquell servey que él faye al segle faça en la maysó o altre si li és comanat.

XIX. *Que negú no requiera de éser feit cavaller.*

Nengú en l'Ospital no requiera de éser fet cavaller si no li és estat promés abans que el prengués l'àbit de la religió, axí matex quant él serà de tanta de hedat que él pogués éser fet cavaller al segle. No

per tant los fills dels gentils hòmens, nodrits en la maysó quant ells vendran en la hedat de cavalleria poran éser fets cavallers per la voluntat del mestre et del covent et dels frares de la maysó.

XX. *Qui nolrrà dejunar.*

El frare que nolrrà dejunar él deu mengar al primer covent o al derrer, quant él aurà oyda nona, no per tant vianda de covent menge et no altra. Et si él dejune entrò al vespre, él deu aver otrossí vianda de covent e no altra.

XXI. *Quant lo maestre e lo covent se ajusten per fer gran comanador en l'Espital.*

Quant lo mestre et covent s'asemblen per fer grant comanador en el Hospital et a la bula del mestre de çera et la bula d'aquella per tots los lochs là on lo mestre no és, e a comandament per tots los lochs da qua mar. */(fol. 16 v.)*

XXII. *Quant ressponsions seran tramesas ultra mar.*

Si responsions són aportades de ça mar per dellà e lo mestre no fos en loch que él los pogués pendre, lo comanador les reçiba, e.ls portarà denant los senyors malalts et aprés al trasoro.

XXIII. *Quant poder avia lo gran comanador et baylius.*

El temps que él fou gran comanador en l'Espital et temps que no fon gens, et algun temps avie mayor poder et algun temps menor, segons la voluntat e la cort del mestre et del capítol general. Et quant él cavalcave él havie quatre cavalcadures et un frare serviant ab dues cavalcadures, un escrivà et un turcopler e un troter e dos quan él volie. Et prenie un frare companyó de una maysó a altra. Et aprés lo comanador ere establit lo tresorer et bulave en nom del mestre de la bula del mestre, encara exa bula durave tant com durave la baylia de la taula del Hespital. Et aprés lo trasorer era stablit lo espitaler. Et aprés léspitaler, l'almoyner, et avia tant poder com és dit desús. lo poder del traper era aytal que tots los draps eren a son comendament et a son poder tant com pertanyia a tot lo covent et a la taula del covent de Espital de Iherusalem */(fol. 17 r.)*.

XXIIII. *Dels fils dels gentils homes nodrits en la maysó.*

Item los fills dels gentils hòmens et dels cavallers nodrits en la maysó del Hospital, quant ells vindran a la companya de la maysó et seran de hedat de cavalleria, si ells seran tramesos en fronteres de serrayns de ça mar, sien fets cavallers si ells ho requerien.